

Sociological Review. – 1996. – V.61. – P. 900–907.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2012

A.Ruchka, Skokova L

CULTURAL CAPITAL AND ITS IMPLEMENTATION IN THE MODERN UKRAINIAN SOCIUM

The article is devoted to studying the content, functions and development of cultural capital and its influence on public life. Comparative analysis of that conducted in this paper shows that the existing status groups differentiated not only by economic capital, but also by cultural capital.

Key words: *cultural capital, status groups, differentiation, Ukrainian society mental development.*

УДК 316.28:316.723

Б.В. Слющинський

ЕТНОКУЛЬТУРА СПІЛЬНОТИ ПРИАЗОВ'Я: КУЛЬТУРНА ІНТЕГРАЦІЯ ЧИ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМ?

Стаття присвячена дослідженню етнокультури населення Приазов'я. Автор намагається виявити особливості у відносинах між різними етнічними утвореннями, що населяють даний регіон. Результати досліджень демонструють певний „культурний конфлікт”, який посилюється сучасними глобалізаційними процесами, а також культурною інтеграцією та мультикультуралізмом.

Ключові слова: *етнокультура, культурна інтеграція, мультикультуралізм, глобалізація, культурний конфлікт.*

Чи можна сьогодні стверджувати, що культура населення певного регіону є чимось єдиним цілим? Можливо, це історично сформована і органічно пов'язана між собою деяка етнокультура, якій властиві свої різноманітні культурні детермінанти? Адже, сьогодні на планеті важко вже знайти населення, яке б могло чітко визначити свою етнічну належність із притаманною їй культурою. Культура має дуже багато визначень, одне з яких стверджує, що культура – це ціннісні орієнтації та норми поведінки. Дійсно, одне покоління відрізняється від іншого саме цим. Але жодне визначення культури не дає повного розкриття поняття „культура”. Ще відомий американський соціолог російського походження П. Сорокін (1889–1968) писав: „У найбільш широкому смислі слова культуру можна трактувати як деяку сукупність, яка створена чи модифікована у результаті свідомої або несвідомої діяльності двох чи більше індивідів, що взаємодіють один з одним, або впливають один на одного своєю поведінкою” [1, с. 1]. Згідно з таким трактуванням культурними феноменами є все, створене людиною, добре і не дуже. Але чи можна різні культури об'єднати і сказати, що це єдність чи єдина культура? Як вказує П. Сорокін у праці „Соціальна і культурна динаміка”, у квартирах людей можуть бути предмети різних епох, картини різних авторів із різних країн, які різняться стилем, манерою написання тощо і їх буде об'єднувати лише „культурний простір”. Чи буде наявна тут культура єдиним цілим чи це просто просторовий конгломерат? (кожна з яких по-своєму цінна) і чи не лише одне сусідство є єдиним зв'язком, що об'єднує цей єдиний комплекс? Навіть, якщо це так, то чи можна назвати таку сукупність „інтегрованою культурою”? [1, с. 34].

Якщо ж ми спробуємо цю теорію суперсистем П. Сорокіна перенести у соціальну сферу, то побачимо, що сукупність людей теж не є чимось єдиним, це

представники різних культур, які намагаються „порозумітися” для колективного існування в одному соціокультурному просторі. Таке об’єднання, чи можливо інтегрування створює відповідні відносини, які формують новий тип культури. Особливо це помітно у багатонаціональних регіонах (хоча сьогодні всі регіони багатонаціональні, але відрізняються один від одного складом населення, кількістю представників кожного з етносів, та способом проживання: компактного чи дисперсного).

Отже, метою нашого дослідження буде: дослідження взаємовпливів етносів у багатонаціональному регіоні України (яким є українське Приазов’я) та наслідків такого сумісного проживання. Для вирішення поставленої мети спробуємо на проведених соціологічних дослідженнях визначити, що ж відбувається в регіоні: культурна інтеграція чи мультикультуралізм?

Як вважав П. Сорокін, культурний фактор здійснює визначальний вплив на появу, існування і структуру соціальних груп. Не погодившись з концепцією локального розвитку культур, він сформулював теорію суперсистем культури та пояснив принцип їх історичного коловороту. Кожна культура ним розглядається як цілісне утворення, об’єднане на основі певного способу інтеграції. Разом з тим, кожна культурна система самотня, обумовлена пануючим способом пізнання дійсності, ментальністю людей, уявленнями про добро, красу та справедливість. Причинно-наслідкову інтеграцію доповнює логіко-сміслова, яка відбувається на основі головної ідеї культури. В залежності від рівня єдності системи він виділяє чотири типи культурної інтеграції: 1) просторову чи механічне сусідство (від нестійкого і випадкового поєднання двох чи більше культурних об’єктів до механічного єднання елементів у межах однієї структурної єдності); 2) асоціацію під впливом зовнішнього фактора; 3) причинну, або функціональну інтеграцію; 4) внутрішню, чи логіко-змістовну єдність [1, с. 35].

До першої (просторової) П. Сорокін відносить будь-який конгломерат культурних елементів (предметів, властивостей, цінностей, ідей тощо).

До другої (асоціації під впливом зовнішніх факторів) – об’єднання, які є більш тісними у тому випадку, коли два (або більше) елементи культури, що межують у просторі, але які не мають функціонального чи логічного зв’язку, виявляються все-таки пов’язаними один з одним завдяки тому, що кожний з них поєднаний з деяким загальним фактором, зовнішнім по відношенню до них обох (або до всіх). Сюди можна віднести будь-який регіон. Так, наприклад, у досліджуваному регіоні разом співіснують певні види занять, які властиві певному етносу, предмети, якими вони користуються, відповідні національні страви, які являють собою певні елементи культури. Всі вони не пов’язані одне з одним. Для того, щоб співати свої національні пісні, не потрібний національний одяг, чи якісь національні витвори тощо. Але всі ці елементи культури пов’язані спільним кліматом, територією, рельєфом, відповідними законами тощо. Тобто, тут присутні спільні зовнішні фактори, які так чи інакше впливають на взаємодії людей.

До третьої (причинна чи функціональна єдність) П. Сорокін відносить комбінацію елементів культури, за якої вони утворюють єдине причинне ціле. Як правило це „матеріальна” чи функціональна єдність, що додається до попередньої побічної асоціації під впливом загального зовнішнього фактора. Але чи стане це справді функціонально цілісною єдністю? Вони ж можуть бути „порозкидані” у цьому просторі. Наприклад, компакне проживання етносів. Вони об’єднані функціонально на своїй території проживання, але зовсім не об’єднані в цілому в регіоні проживання, де відбувається змішування різних елементів культури. З’єднані разом на відповідній території свого проживання, вони створюють окремі групи дотичних частин (елементів).

До четвертої групи (логіко-змістовна інтеграція культури, так звана вища форма інтеграції), П. Сорокін відносить логіку та зміст, які можуть впливати на об'єднання та логічно пояснити його зміст. Тобто, за таких умов відбувається гармонійне поєднання.

Таким чином, функціональна і логічна інтеграції забезпечують найбільш сталий зв'язок між елементами культурних систем. Функціональний взаємозв'язок елементів характеризує особливу внутрішню єдність соціокультурної системи, де кожна складова виконує певну роль у синтезі цілого. При вивченні функціональної інтеграції необхідно також звертати особливу увагу на причинно-наслідкові зв'язки між складовими системи. П. Сорокін виокремлює три основні типи культури: ідеаціональну (домінує деяка система істин, яка ґрунтується на критерії достовірності, відмінному від логічного доведення.), чуттєву (світоглядні установки укорінені в чуттєвому осягненні світу); і ідеалістичну (поєднує почуття й інтуїцію). Розуміючи умовність будь-якої типології, соціолог пояснює, що жоден тип не існував у чистому вигляді. В деяких культурах переважав перший тип, в деяких – другий, а в деяких вони були представлені майже в однаковому співвідношенні. Кожна інтегрована культура складається із багатьох культурних підсистем, серед яких: наука, філософія, право, форми соціальних, політичних і економічних організацій, мистецтво, живопис тощо. З цих причин інтегровану єдність культури він називає суперсистемою. П. Сорокін надавав перевагу ідеалістичному етапу в розвитку культури і цивілізації, оскільки він, на його думку, найбільш продуктивний, і відповідає природі сучасної людини. Разом з тим, соціолог вважає, що на зміну чуттєвому типу культури прийде ідеаціональна культура, яка вимагає зміни менталітету і віри сучасної людини [1, с. 35–55]. Можливо сьогodнішній стан і є перехідним до таких змін, які накреслив П. Сорокін, у результаті чого етнокультура спільнот у тому числі і спільноти Приазов'я набуває нового окреслення.

Як відомо, етнокультура складна, специфічна форма вияву життєдіяльності будь-якого етносу. Сьогodні ж вона досить сильно проявляється у різних регіонах світу і не рахуватися з такими проявами не можна. Адже індивід існувати тривало не у своєму соціумі не може. Індивід намагається себе ідентифікувати із собі подібними, бо він істота соціальна (П. Сорокін під „соціальним” розумів зосередження на сукупності взаємодіючих людей чи акторів і стосунків між ними) [2, с. 220]. У відомій праці „Соціальне конструювання реальності” американські соціологи П. Бергер і Т. Лукман стверджують, що „ідентичність є феномен, який виникає з діалектичного взаємозв'язку індивіда і суспільства [3, с. 281]. Але щоб ідентифікувати себе із собі подібними не можна полишати осторонь культуру, адже саме вона є тим зв'язковим елементом, який сприяє (чи ні) об'єднанню людей у певний конгломерат. Відносно українського етносу, то на думку вітчизняного вченого В. Лісового, це регулятивні структури (архетипи і стереотипи), витворені найдавнішими міфами, у яких закодовані особливості світосприймання і світорозуміння українського народу, не є незмінними. Вони зазнають зворотного впливу тих інновацій та засвоєнь, які були здійснені на їх основі, унаслідок чого відбувається своєрідне делегування регулятивних функцій від найдавніших структур до нових. Але, як показує історія, у житті людей відбувається постійне змішування різних етносів (культур), що прищеплює до відповідної культури ще багато інших етнічних ознак. Так, наприклад, у Приазов'ї, яке ми досліджуємо, вже від самого початку його заселення склад населення був дуже різнобарвним. Спочатку це були козаки Запорізької Січі, до складу яких входили не тільки українці, але й росіяни та поляки, а потім ці землі досить активно заселялися різними етносами, яким доводилося „домовлятися” для мирного співіснування. Це яскраво видно у різні періоди розвитку регіону (див. табл. 1).

Таблиця 1

**Національний склад населення Маріупольського повіту
 за даними 1897 року**

№ п/п	Етнонаціональні групи	Кількість	%
1	Українці	117206	46,10
2	Греки	48290	19,00
3	Росіяни	35691	14,05
4	Німці	19104	7,52
5	Татари	15462	6,08
6	Євреї	10291	4,05
7	Турки	5320	2,09
8	Білоруси	1697	0,67
9	Поляки	528	0,20
10	Молдовани	95	0,04
29	Інші	362	0,14
Всього		254056	100

Як бачимо, склад населення досить різноманітний, що, звичайно, впливає на етнокультуру Приазов'я.

Етнокультура як феномен етнічного буття українців посідає в системі їх взаємовідносин визначальне місце, адже концентрує в своїй діяльності різноманітний спектр прояву етнічних ознак, інтегрує, зберігає, відтворює і, певним чином, трансформує набутки різних сфер діяльності (духовної, господарської тощо) конкретного народу, які накопичуються протягом історичного часу певною спільнотою. Але, якщо представникам різних культур доводиться співіснувати разом, то відбувається змішування культур, створюється „третя” культура, яка відображає деякі ознаки інших етносів, тобто відбувається етноінтеграція, у результаті чого побут, культура харчування (приготування страв) тощо зберігаються краще аніж мова, особливо у старшого покоління. У результаті довгого перебування не у своєму етносі мова спотворюється, з'являється „суржик”.

Етнокультура краще зберігається за умов компактного проживання, але молодь швидко інтегрується і створює свою субкультуру, яка вже дещо видозмінена. Тобто, тут етнокультура, яка повинна зберігати не тільки почуття кровної, а й духовної спорідненості, сягаючи найістотніших глибин міфологічної, естетичної та моральної етнічної чуттєвості, також зазнає різних етнічних впливів, що призводить до її деякої розмитості, які впливають на етнічну свідомість. Таким чином, хоч етнічна свідомість і формується під впливом чинників етнічної культури, способу життя етнічної спільності, кожна культура має свій витвір етнокультури, своє уявлення про неї. Все це, на думку українського соціолога М. О. Шульги, формує „етнічну компетентність”. „Етнічна компетентність” дає змогу її представникові орієнтуватися у світі, будувати свою поведінку відповідно до своєї культури й одночасно відчувати її межі, закінчення і початок світу іншої культури.

В етнокультуру, на наш погляд, входять такі складові, які інтегруються між собою. Насамперед перша група чинників утворює матеріальну сферу культури (народна архітектура, вбрання, різні види творчої діяльності (ужиткові) тощо), друга група чинників пов'язана зі сферою духовної діяльності народу (мова, усна народна творчість у різних гранях прояву, народне мистецтво тощо), третя група чинників пов'язана з феноменом найскладнішим і остаточно невизначеним: менталітет або етнопсихологічні риси етносу. Тобто, етнокультура виконує комунікативну, пізнавальну, знаково-символічну, опредметнюючу (знаками є всі зразки матеріальної і духовної культури), відтворювальну (забезпечення фізичного існування етносу через

відносини між природою і людиною) функції. Культура існує не поза людьми, а в людях, у їх здатності до розуміння і сприйняття оточуючого світу, у тому числі своєї етнокультури, бо кожна з етнічних культур має свої особливості в структурах сприйняття і розуміння простору, часу, кольору, звуку тощо.

Стабілізуючою етнос і його культуру основою є система традицій, свого роду колективна пам'ять, що акумулює між поколіннями етнокультурну інформацію. Не випадково, німецький філософ Й. Г. Гердер (1744–1803) спробував виявити зв'язок між традиційним надбанням культури й умовами людського буття, які втілюються у мові, звичаях, мистецтві тощо. При цьому традиція регулює не лише рівень інформації, необхідний для відтворення етносу, а й ступінь розвитку людини, його належності до певної групи, етносу [4, с. 278]. Тобто, тут стають наявними етнотрадиції, які так чи інакше етнічні спільноти намагаються зберегти і передати новим поколінням.

Особливої уваги, на нашу думку, заслуговують думки Гердера про різноманітність і рівноправність культур, про цінність й значимість кожної з них, про можливість та потребу їх мирного співіснування. Він був одним із перших, хто поставив питання про культурне самовизначення народів, хто побачив негативні наслідки руйнування чи нівелювання культурних відмінностей, поширення універсалістських і космополітичних ідей, особливо в їх спотвореному та гіпертрофованому вигляді.

Спробуємо розглянути цю тезу на прикладі населення українського Приазов'я, а саме, визначити взаємозв'язок між відчуттям населенням українського Приазов'я наявності національних кордонів та національної безпеки (див. табл. 2).

Отже, дане соціологічне дослідження, показує, що такий взаємозв'язок існує. Досить велика частка населення вважає, що існують національні кордони.

Таблиця 2

Порівняльний аналіз наявності кордонів між національностями через національну багатоманітність та думкою населення Приазов'я щодо наявності національної безпеки

№ п/п	Національність	Національних кордонів не існує (у %)	Є національна безпека (у %)	Різниця у показниках (у %)
1	Німці	80,4	55,5	+ 24,9
2	Греки	58,6	47,3	+ 11,3
3	Росіяни	55,8	53,2	+ 2,6
4	Євреї	53,1	40,6	+ 12,5
5	Українці	36,3	38,7	- 2,4
Σ середня		56,8	47,1	+ 9,7

Чим вони викликані? На нашу думку, перш за все, тривалим замовчуванням існування різноманітних етнонаціональних утворень та історії їхнього виникнення, заборонаю збереження і розвитку культури (у першу чергу мовленнєвої), не однаковим ставленням до національностей, що проживали на теренах колишнього СРСР. Саме тому вже в кінці існування радянської влади, почали зароджуватися етнонаціональні утворення. Тобто, етнонаціональні спільноти об'єднувалися для відчуття своєї ідентичності.

На думку українського соціолога А. О. Ручки „... ідентичність є не просто соціальним феноменом чи соціальним продуктом, а більш складнішим соціокультурним утворенням, в якому наявні, взаємодіють і розрізняються його особистісні, культурні та соціальні компоненти” [5, с. 11]. Тобто, люди об'єднуються для збереження своєї етнокультури. Але такі об'єднання мають чітко виражені межі (місце і час) спілкування, а потім – знову міжетнічні контакти, спілкування, адаптація, асиміляція, акультурація та декультурація. Чи за таких умов відбуваються інтеграційні процеси, чи якісь інші? Адже збільшення кількості дитячих садочків з рідною мовою

виховання (українською), відкриття українських шкіл чи класів, факультетів, спеціальностей тощо не додало розмаїття мов на вулицях міста. Тут проявляється деяка „примусовість”. Під час „обов’язкового” часу людина спілкується українською, чи скажімо, грецькою, а на перервах – лише російською, чого не скажеш про росіян, чи представників кавказьких етносів. Це небажання, звичка, чи менталітет, політика держави і вимушена адаптація? Можливо це прояви того, про що пише Гердер?

Якщо заглянути знову ж таки в історію заселення Приазов’я, то як стверджує секретар Маріупольської земської управи стосовно грецької мови І. Александрович у книзі „Короткий огляд Маріупольського повіту” (1897 р.), „Въ настоящее время, какъ тотъ, такъ и другой языкъ употребительны только въ массе сельскаго населенія, и то въ местностях, более удаленныхъ отъ Маріуполя. Въ самому же городе и вообще у более интеллигентной части населенія родныя наречія заменены русскимъ языкомъ и служатъ тепер только подспорьемъ, вособенности при торговыхъ оборотах, при которыхъ люди никогда не брезгают известнымъ афоризмом Тайлера: речь дана для того, чтобы удобнее скрывать мысли. Съ русскою речью сроднила грековъ школа, вособенности со времени упраздненія греческаго суда и поступленія ихъ въ веденіе общихъ учреждений...” [6, с. 55]. Як бачимо, грецька самобутня культура, особливо її мова і за цих обставин зазнала утисків з боку владних структур. Відбувався процес декультурації. Подібного зазнавали й мови інших переселенців. Тобто відбувалася національна інтеграція, злиття культур. Таке „злиття” багатьох національних культур в даному регіоні налічується десятиліттями, тому й не дивно, що навіть вивчивши мову своєї національності, люди розмовляють мовою „прийнятою” в регіоні. Це підтвердили і результати соціологічного опитування, проведеного у м. Маріуполі у 2010 р. (n = 1300), які показують наскільки представники різних етнонаціональних груп використовують свою рідну мову на вулиці та на роботі: основна частина населення регіону, незалежно від національної належності та вікової категорії, спілкується мовою, прийнятою тут (російською). Найбільшу частку складають меншини, яких їх рідною мовою не зрозуміють: євреї – 92,1%; німці – 81,9%; греки – 72,1%. Частка українців складає 64,2%. Звичайно, російське населення розмовляє російською мовою (93,5%), лише невеличка частка припадає на тих, хто володіє українською мовою. Дехто із населення на вулиці та на роботі розмовляє залежно від обставин, а саме: українці – 24,6%; німці – 17,2%; греки – 12,1%; євреї – 7,8% і росіяни – 6,9%. Тих, хто намагається розмовляти своєю рідною мовою досить мало. Серед греків їх 19,6%, серед українців – 10,62%. Щодо німців та євреїв, то тут це питання взагалі не стоїть. Отже, вплив домінуючої культурної групи на культуру інших національностей та етносів досить великий. Як бачимо тут злиття не відбулося, а вплив домінуючої культури, який призводить до асиміляції національних культур.

Стосовно мультикультуралізму. Мультикультуралізм (як трактують це явище чисельні словники) – явище суспільного життя, яке полягає у співіснуванні у рамках одного суспільства багатьох культур. З точки зору мультикультуралізму крайністю і відхиленням від норми є намагання утвердити у суспільному житті одну єдину „загальноприйнятую” культуру, що часто буває у суспільствах тоталітарного типу. То, чи не це характеризує етнокультуру Приазов’я?

Саме сьогодні на передній план гуманітаріями виноситься проблема мультикультуралізму. На їхню думку сьогодні все більш нагально постає питання подальшого влаштування людської спільноти в межах західної цивілізації та в умовах все більш зростаючої глобалізації. Складні взаємини різних людських громад, ускладненість генетичного, історико-культурного походження укорінення, кожної окремої особистості у світі, в якому фактично можна здолати будь-який простір за мінімальний проміжок часу, в такому світі питання демократичної організації суспільного буття стає першорядним. Існують різні, подекуди діаметрально-протилежні

точки зору на роль і перспективи мультикультуралізму. Для одних мультикультуралізм – це необхідна умова мирного міжкультурного співіснування. На думку других, надмірне захоплення ідеями мультикультуралізму може призвести до втрати культурної самобутності. Треті, які налаштовані найбільш критично, характеризують мультикультуралізм як „новий тип модернізованого расизму”.

Сьогодні можна трактувати мультикультуралізм як політичну ідеологію, що має на меті обґрунтування, збереження та вивчення соціокультурної негомогенності суспільств. За матеріалами інтернетівської енциклопедії factmonster.com: „Мультикультуралізм або ж культурний плюралізм – термін, що характеризує співіснування в межах однієї території багатьох культур з тим, що жодна з них не є панівною”.

Численні дослідження з питань мультикультуралізму свідчать про те, що зміст і позитивний результат багатограних міжкультурних контактів залежать від вміння їх учасників розуміти одне одного і досягати порозуміння. Та все ж, у ХХІ сторіччі ми стаємо свідками того, що колізія культур проявляється деструктивно у соціально-психологічній, економічній та політичній сферах нашого буття. Ці процеси створили новий феномен – феномен „культурного конфлікту”. Культурний конфлікт – це постійний пошук „себе” („своїх”) серед „інших” („чужих”), це необхідність інтеграції, але небажання втрати своєї етнічності. Зміст цього феномену полягає у конфлікті старих і нових культурних норм і орієнтацій; старих, що притаманні індивіду як представникові суспільства, де він існував, та нових, які характеризують суспільство, в яке він потрапив. Це конфлікт двох культур на рівні індивідуальної свідомості. „Культурний конфлікт” виникає, коли знайомі психологічні фактори, що допомагали людині функціонувати у суспільстві, зникають, а на їхньому місці з’являються невідомі та незрозумілі, що прийшли з інокультурного середовища. Цей термін у зв’язку з такими процесами як глобалізація, модернізація, глокалізація виходить за звичні межі. „Культурний конфлікт” тепер визначає не лише свідомість людини, а ним знаменуються усі культурні процеси як такі. На нього накладаються і проблеми „батьки – діти”, чи „старше покоління” – „молоде покоління”. Звідси і формування відносин у спільноті Приазов’я, формування специфічної для регіону етнокультури, „приазовського типу” суспільного етосу.

Як бачимо, процес формування етнокультури населення даного регіону охоплює тисячоліття й включає різні за змістом та тривалістю етапи: від появи тут першої людини та виникнення перших поселень до сучасного індустріального регіону металургії, важкого машинобудування та мореплавання. За всіх, перерахованих періодів, етноси Приазов’я намагалися зберегти свою національну культуру і сьогодні вони прагнуть знайти свою національну ідентичність, але, відбуваються деякі незворотні процеси. Дуже вдало про такі процеси висловився німецький філософ Ю. Габермас у збірці „У пошуках національної ідентичності” [7, с. 113]. Розглядаючи феномен національної ідентичності на матеріалі німецької історії другої половини ХХ ст. він дійшов висновку, що національна ідентичність у сучасних суспільствах більше не базується виключно на етнічності, а будується на фундаменті громадянськості. „Національна ідентичність, яка не спирається в першу чергу на республіканську, конституційно-патріотичну самосвідомість, приходить у зіткнення з універсалістськими правилами співжиття рівноправно співіснуючих життєвих форм...”. Саме тому, напр., німці та євреї досить активно повертаються на свою історичну батьківщину. Тим, хто залишається приходить пристосовуватися до умов життя, тобто піддаватися нестримним процесам асиміляції та гібридизації.

Таким чином, проведене дослідження показує, що у даному регіоні наявні процеси інтеграції та мультикультуралізму. Саме внаслідок цих та деяких інших етнічних процесів склалась дивовижна мозаїка не тільки сучасного українського

Приазов'я, але й багатонаціонального і поліетнічного світу. У сучасних правових, демократичних відкритих суспільствах етнічні процеси мають природний характер, відбуваються еволюційним шляхом. Сьогодні західні держави відмовились від штучного гальмування або прискорення етнічних процесів і, перш за все, насильницької асиміляції. У посттоталітарних суспільствах етнічні процеси, стримувані чи спотворені раніше офіційною політикою, розвиваються досить бурхливо і набирають природного характеру. Відбуваються об'єктивні, закономірні процеси етнічної диференціації та дезінтеграції, на зміну яким мають прийти процеси етнічної інтеграції, мультикультуралізму, котрі сприятимуть народженню нових етнонаціональних відносин у суспільстві.

Список використаної літератури

1. Сорокин П. А. Социальная и культурная динамика / П. А. Сорокин; пер. с англ., вст. Статья и комментарии В. В. Сапова. – М. : Астерль, 2006. – 1176 с.
2. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество / П. А. Сорокин. – М. : Политиздат, 1992. – 543 с.
3. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман. – М. : „Academia – Центр”, „Медиум”, 1995. – 323 с.
4. Гердер И. Г. Избранные сочинения / И. Г. Гердер. – М., Л. : Художественная литература, 1959. – 323 с.
5. Ручка А. Орієнтири концептуалізації ідентичності / А. Ручка // Соціокультурні ідентичності та практики / під ред. А. Ручки. – К. : Інститут соціології НАН України, 2002. – С. 10 – 98.
6. Александрович И. Э. Краткий обзор Мариупольского уезда / И. Э. Александрович. – 2-е изд. (репринтное). – Мариуполь : Типо-Литография А. А. Франтова, 1897. – 116 с.
7. Хабермас Ю. В поисках национальной идентичности: Философские и политические статьи / Ю. Хабермас. – Донецк : Донбасс, 1999. – 123 с.

Стаття надійшла до редакції 13.02.2012

B. V. Sliushchinskiy

ETHNIC CULTURAL PRIAZOVYA COMMUNITY: INTEGRATION OR CULTURAL OR MULTICULTURALISM?

The article deals with ethnic culture of the population of Priazov. The author tries to reveal the peculiarities in the relationship between the various ethnic entities that inhabit the region. The research results show a certain "cultural conflict", which is enhanced with modern globalization processes, as well as cultural integration and multiculturalism.

Key words: *Ethnic culture, cultural integration, multiculturalism, globalization, cultural conflict.*

УДК 316.422.42

М.В. Туленков

ПРИНЦИПОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СОЦІАЛЬНОМУ УПРАВЛІННІ

У статті з позицій соціологічного підходу обґрунтовуються принципові засади організаційної взаємодії суб'єктів і об'єктів соціального управління транзитного суспільства.

Ключові слова: *принципи організаційної взаємодії в соціальному управлінні, суб'єкт соціального управління, об'єкт соціального управління, механізми взаємодії*